

Effekterna av fria skolval: en vetenskaplig kontrovers

ERIK LINDQVIST

En hett omdebatterad fråga inom såväl samhällsvetenskaperna som politiken är effekterna av att låta föräldrar välja skola åt sina barn. Att denna debatt är långt ifrån avgjord visar en nyligen uppblossad akademisk strid i USA kring en studie av Harvardprofessorn Caroline Hoxby (2000). I sin artikel studerar Hoxby hur möjligheten att välja mellan olika skoldistrikt i USA påverkar skolornas produktivitet. I vissa städer finns många skoldistrikt och föräldrarnas val av bostadsområde har därmed en stor inverkan på vilket skoldistrikt deras barn kommer att tillhöra.

Hoxby argumenterar för att ett skoldistrikts popularitet påverkar huspriserna inom distriktet, vilket i sin tur påverkar dess skatteintäkter. Skoldistriktet har därför ett ekonomiskt incitament att attrahera många elever, och detta incitament är starkare ju fler skoldistrikt det finns i en stad. Däremot finns i USA ingen direkt koppling mellan en enskild skolas popularitet och dess budget, vilket innebär att det inte är relevant att jämföra olika skolor inom ett och samma distrikt. Även om Hoxby undersöker effekter av konkurrens mellan skoldistrikt är hennes studie intressant inte minst utifrån 1990-talets reformer av den svenska skolan med skolpeng och etableringsrätt för friskolor.

Hoxbys frågeställning är dock allt annat än lätt att besvara på ett övertygande sätt. Ett problem är att antalet skoldistrikt kan samvariera med andra faktorer som även påverkar elevernas prestationer. Ett exempel på detta är att städer med många etniska grupper

tenderar att ha fler skoldistrikt (Alesina m fl 1999), förmodligen därför att olika etniska grupper vill ha ett "eget" distrikt. Om skolelevernas resultat skiljer sig systematiskt mellan etniskt heterogena och etniskt homogena städer uppstår därmed en korrelation mellan antal skoldistrikt och resultat som inte har med en kausal effekt av konkurrens att göra. Ett annat problem är att antalet skoldistrikt i ett område kan bero på hur bra de olika distrikten är. En stad kan ha många skoldistrikt just därför att vissa av dem är så dåliga att ingen vill slå sig ihop med dem. Därmed uppstår ett sk endogenitetsproblem – den variabel som ska förklara ett visst utfall förklaras i sin tur av utfallet ifråga.

Hoxby föreslår en mycket innovativ lösning på dessa problem. Hon noterar att gränser mellan skoldistrikt ofta sammanfaller med floder, åar och andra vattendrag. Anledningen är att olika former av vattendrag utgjorde ett hinder för transporter när skoldistriktet formerades. Numera är många mindre vattendrag överbyggda av broar och viadukter, men skoldistriktet har ofta kvar sin ursprungliga form. I städer som korsas av många vattendrag finns därför fler skoldistrikt och därmed en högre grad av konkurrens dem emellan. Hoxby argumenterar för att den variation i antalet skoldistrikt som orsakas av mindre vattendrag inte samvarierar med efterfrågan på segregering, eller orsakas av skolkvaliteten i sig.

Hoxbys metod är dock inte fri från invändningar. Exempelvis kan antalet vattendrag samvariera med andra faktorer som indirekt har ett samband med skoldistriktets kvalitet, t ex en stads industristruktur. Hoxby ägnade därför flera veckor åt att mäta floder på detaljerade kartor för att skilja på större, farbara floder, vilka kan antas hänga samman med en stads näringsliv, och mindre vattendrag, som förmodligen inte gör det.

INBLICK

Ny forskning presenteras

Erik Lindqvist är doktorand i nationalekonomi vid Handelshögskolan i Stockholm.
erik.lindqvist@hhs.se

Hoxbys resultat visar på en relativt stark positiv effekt av konkurrens mellan skoldistrikt. För en given storlek har städer med fler skoldistrikt bättre skolresultat, samtidigt som kostnaderna är lägre. Hoxbys resultat har därför av många ekonomer och politiker tolkats som ett starkt stöd för olika typer av program som ökar konkurrensen mellan skolor eller skoldistrikt, t ex skolpeng och fri etableringsrätt för friskolor.

Nyligen har dock Hoxbys resultat ifrågasatts av den unge nationalekonomen Jesse Rothstein (2005) vid Princeton. Rothstein kritiserar Hoxby på en mängd punkter, men den viktigaste är beräkningen av antalet ”stora” floder inom en viss stad. I sin artikel anger Hoxby att floder klassas som stora om de är minst 3,5 engelska mil långa och ”av en viss bredd”. Rothstein påpekar att Hoxby varken anger vad som menas med ”en viss bredd” eller var utmed en flods sträckning den ska mätas. Vidare menar han att en beräkning av antalet floder i ett område involverar en mängd subjektiva omdömen: “[...] many rivers divide and recombine multiple times, become wider and narrower, and are interrupted by man-made structures throughout their courses” (Rothstein 2005, s 11–12). Som exempel nämner Rothstein Fort Lauderdale i Florida där Hoxby fann fem stora floder medan Rothstein själv räknar till tolv och hans forskningsassistent till femton. Rothstein konstruerar i stället ett eget mått på antalet ”stora floder” genom att använda datauppgifter om floders längd. Med detta mått försvinner den positiva effekten av konkurrens mellan skoldistrikt nästan helt.

Hoxby (2005) har i en mycket skarpt formulerad kommentar fullständigt avfärdat Rothsteins kritik. Hon menar att de variabler Rothstein använder utelämnar avgörande uppgifter som krävs för att bedöma om en flod är farbar eller

inte (och därmed kan antas ha ett samband med en stads industristruktur). Hoxby påpekar även att Rothsteins data bygger på de kartor hon själv använt, den enda skillnaden är att de är mindre informativa då en karta kan presentera betydligt mer geografisk information än några få variabler i ett datamaterial. Den osäkerhet som Rothstein ogillar med kartorna förs således över till data, vilket ger mindre tillförlitliga resultat.

Som utomstående är det svårt att dra en bestämd slutsats av denna debatt. Trots att den springande punkten är just beräkningen av antalet farbara floder ägnar både Rothstein och Hoxby förvånansvärt lite utrymme åt detta i sina kommentarer. Även om Rothstein har rätt i det subjektiva i att bedöma antalet farbara floder utifrån kartor är det svårt att bedöma vikten av denna kritik eftersom han inte gjort en egen beräkning för samliga städer. Hoxby utelämnar å andra sidan en mer ingående diskussion av svårigheten med att uppskatta vilka floder som kan tänkas ha ett samband med en stads näringsliv. Det är svårt att komma ifrån intrycket att medan Rothstein gör allt för att vederlägga Hoxbys resultat, gör hon allt för att försvara dem. För debattens skull vore det angeläget om någon mer opartisk forskare granskade Hoxbys studie.

REFERENSER

- Alesina, A, R Baqir och C M Hoxby (1999), ”Ethnic Diversity and the Number of Jurisdictions”, manuskript, Harvard University.
- Hoxby, C M (2000), ”Does Competition among Public Schools Benefit Students and Taxpayers?”, *American Economic Review*, vol 90, s 1209–1238.
- Hoxby, C M (2005), ”Competition among Public Schools: A Reply to Rothstein (2004)”, NBER Working Paper 11216.
- Rothstein, J (2005), ”Does Competition among Public Schools Benefit Students and Taxpayers? A Comment on Hoxby (2000)”, NBER Working Paper 11215.